

העונש, לכך פירש בכאן כי הוא חייב מיתה⁹², כענין שכתוב: אך כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת⁹³, ואמר, יחרם* מדה כנגד מדה, הוא זבח לחרם, שנאמר: והיית חרם כמוהו וגו' כי חרם הוא⁹⁴, ועל כן יחרם. ועוד יכלול הזובח והזבח* שגם הוא אסור בהנאה. ומה שהזכיר זביחה הוא הדין להשתחוויה ולנסוך וקטור ולשאר העבודות*, אבל המכבד והמרבץ והמגפף והמנשק אינו חייב מיתה בשלא כדרכה, אבל כדרכה אם דרך עבודתה בכך חייב מיתה בכל ענין ואפילו פוער עצמו לפעור⁹⁵. פירש רש"י ז"ל לאלהים בפת"ח הלמ"ד לאותם שהוזהרת עליהם בסיני: לא יהיה לך אלהים אחרים⁹⁶, והם המלאכים⁹⁷. ועל דרך הקבלה: מלת, לאלהים' תרמוז סוד הקרבנות⁹⁸, וכענין שכתוב: את קרבני לחמי לאשי⁹⁹, ודרשו רז"ל⁹⁹: יכול לחמי, ת"ל לאשי, לאשים אתם נותנים. ואמת הדבר, אבל הכוונה לשם המיוחד, והו' שהזכיר כאן: בלתי לה' לבדו, ועל כן תרגם אונקלוס: אלהן לשמא דה' בלחדוהי.

(כ) וגר לא תונה. באונאת דברים, ולא תלחצנו, בגזלת ממון¹. בכמה מקומות כתוב בתורה והזהיר הקב"ה על הגר לפי שהגר הוא מוצא עצמו יחידי בארץ נכריה, ולכך נקרא גר' מלשון, גרגיר² הנמצא יחידי בראש ענף האילן, מבזים אותו ומריעים לו, על כן אמר הש"י: אל תחשוב שאין לו מי שיריב את ריבו, כי אני הוא הרב את ריבו, והעושה נקמה בעושקיו, והו' שנתן טעם: ואתם ידעתם את נפש הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים³, לא אמר, ואתם ידעתם את הגר, אלא, את נפש הגר, כלומר ידעתם כי כל גר בפשו שפלה עליו ואין לו למי ישא עיניו כי אם אלי, ועל כן ארחם עליו כמו שרחמתי עליכם שהייתם גרים בארץ מצרים. וצרף אליו האלמנה והיתום*, לפי שכולן תשושי כח והבריות מקילין בהם להרע ולהצר אותם, והנה דמעתם מצויה⁴ כי שערי דמעה לא ננעלו*, ועל כן צריך אדם להזהר בהם להיטיב ולהתחסד עמהם בין בגופו בין בממונו, וכן הזכיר הנביא: הלא פרוס לרעב לחמך⁵, והזכיר עוד: ותפק לרעב נפשך⁶, אם יש לך ליתן לו לחמך תן, ואם לאו, נפשך' שיאמץ⁷ עצמו להמציא לו קורת רוח בדברים*.

עם טעם שינויים. 92 מקורו במכילתא נויקין פרשה יז: זובח לאלהים יחרם, עונש שמענו אזהרה לא שמענו, ת"ל לא תשתחוה להם ולא תעבדם וכו', 93 ויקרא כו, כט. — סביא ראיא שחרם הוא לשון מיתה. 94 רברים ז, כו. 95 מכילתא נויקין פרשה יז. — כל זה מלשון הרמב"ן. 96 לעיל ב, ג. 97 והם המלאכים, אין זה בפירוש רש"י אלא הוא דעת רמב"ן: "והנכוו בסלת לאלהים בפתחות הלטר שהם מלאכי מעלה". 98 במדבר כה, ב. ועיין בדברי רבינו שם פסוק ז. 99 לא מצאתי. — וקרוב לזה בזהר ויצא (קסד, ב): לאישי, לאתכללא שאר חילין אחרנין דאצטריכו לאתזנא כל חד וחד כדחוי ליה. וכן שם לך לך (פא, א): מה לחסי לאישי, דיהיב סוונא לאשי. ועיין עוד רמב"ן ויקרא א, ט, ע"פ יגיד, 1 מכילתא נויקין פרשה יח, ורש"י כאן. 2 פאה ז, ד: נרנר יחיד. 3 להלן כג, ט. 4 בבבא מציעא נט, א: לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו שמתוך שרמעתה מצויה אונאתה קרובה (לכא, פורענות אונאתה ססיה לכא — רש"י). — ורבינו הרחיב ענין "שרמעתם מצויה" לאלמנה ויתום. 5 ישעי' נה, ז. 6 שם י. 7 שיאמץ, כצ"ל ע"פ ר"ר.

הכתוב: ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני וכו'. והו' עקרו הגדול שבהם" (היינו במלת "בהם": כי יהיה בהם אוב או ידעוני). (יט) ואמר יחרם. וטעם שכתב כאן דין מיתה בלשון חרם, מפני שהוא מדה כנגד מדה וכו'. יכלול הזובח והזבח, דזבח כתיב חסר וי"ו (תורת חיים). ולשאר העבודות. המקבלו עליו לאלוה והאומר לו אלי אתה (סנהדרין ס. ב). (כ) וצרף אליו האלמנה והיתום. בפסוק הסמוך: כל אלמנה ויתום לא תענון. שערי

דמעה לא ננעלו. בבא מציעא נט, א. — להפסיד ראייתו מן המקום אלא תמיד רואה אותם עד שיפרע (רש"י שם). להמציא לו קורת רוח בדברים. והו' הדין שהזכיר הרמב"ם (בה' מתנות עניים י, ה): "שאל העני ממך ואין בידך כלום ליתן לו פייסהו בדברים". ובכסף משנה שם ציין לבבא בתרא ט, ב. והנה שם איתא: "כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות והמפייסו בדברים מתברך בי"א ברכות". וברור שאין זה שייך לדין הרמב"ם שהרי יש לפרש הגמרא שלא לבד שנותן לו